

Ergenlik Dönemindeki Kız Çocuklarında Benlik Saygısı ve Yordayıcılarının Kültürle İlişkisi

Self-Esteem in Female Adolescents and Relationships of Its Predictors with Culture

● Didem Kaynak¹, ● Yaren Irgit¹, ● Soner Çakmak²

¹Çağ Üniversitesi, Mersin

²Çukurova Üniversitesi, Adana

ÖZ

Benlik saygısı, kişinin kendine ilişkin değerine yönelik öznel değerlendirmeleridir. Benlik saygısının ergen gelişiminde önemli bir faktör olduğu yaygın olarak kabul edilmektedir ve ergenlikte iyi oluşla önemli bağlantıları olduğu öne sürülmüştür. Benlik saygısında cinsiyet faktörü birçok çalışmada yer bulmuştur. Ergenlik dönemindeki kız çocuklarında odaklandığımız benlik saygısı yordayıcıları olarak cinsiyet rolleri ve stereotipleri, beden imgesi, ebeveynlik stili ve kültürel normlar öne çıkmaktadır. Bu derleme makalesindeki amaç, ergenlik dönemindeki kız çocukların benlik saygısı gelişiminde etkili yordayıcılarla birlikte kültürle ilişkili farklılıklarına yönelik bulguları tartışmaktır. Sonuç olarak cinsiyet rolleri, ebeveynlik stilleri ve beden imgesine yönelik algıların kültürle bağlamda değişiklik göstererek ergenlik dönemindeki kız çocuklarında benlik saygısı gelişiminde farklı etkiler oluşturduğu belirlenmiştir.

Anahtar sözcükler: Ergenlik, benlik saygısı, kadın, cinsiyet rolleri, kültürel norm

ABSTRACT

Self-esteem is individuals' subjective appraisals about their self-worth. It is widely accepted that self-esteem is an important factor in adolescent development and has been suggested to have important links with adolescent well-being. The gender factor in self-esteem has been included in many studies. Gender roles and stereotypes, body image, parental style, and cultural norms become prominent as the self-esteem predictors we focus on in the female gender. The purpose of this review article is to discuss the findings on culture-related differences with effective predictors of adolescent women's self-esteem development. As a result, it has been determined that perceptions of gender roles, parental styles, and body image have changed in the cultural context, and have different effects on the development of self-esteem in female adolescents.

Keywords: Adolescent, self-esteem, woman, gender roles, cultural norm

Giriş

Benlik saygısı, kişilerin değerlerine ilişkin öznel değerlendirmeleri olarak tanımlanmaktadır. Kendi becerilerinin ne olduğunun farkında olan insanlar yüksek benlik saygısına sahiptir. Bu kişilerin benliklerine dair pozitif görüşleri vardır. Kendilerine uygun bir amaç koyma noktasında başarılıdırlar, dışarıdan aldıkları olumlu veya olumsuz geri bildirimler ile benliklerini güçlendirir ve zorlu durumlara karşı uygun başa çıkma stratejileri geliştirirler (Taylor ve ark. 2003). Son yıllarda yapılan araştırma sonuçları da ruh sağlığı açısından benlik saygısının koruyucu bir faktör olduğunu göstermiştir (Egan ve Perry 2001, Corning 2002, Carver ve ark. 2003, Biro ve ark. 2006, Riquelme ve ark. 2008, Moksnes ve ark. 2010, Mäkinen ve ark. 2012, Steiger ve ark.

2014, Agam ve ark. 2015, Perez-Gramaje ve ark. 2020, Martínez ve ark. 2021). Bu noktada, benlik saygısını etkileyen faktörlerin belirlenmesinde cinsiyeti ve içinde bulunulan gelişim dönemini göz önünde bulundurmak önemlidir.

Yaşam doyumunu her dönem etkileyebilen benlik saygısı, ergenlik döneminde de bireylerin zorluklarla nasıl yüzleştiklerinin ve başa çıktıklarının bir göstergesi olarak rol oynamaktadır (Moksnes ve Espnes 2013). Ergenlik dönemi, biyolojik, psikolojik, sosyal ve bilişsel değişimlerin görüldüğü bir süreç (Khanlou 2004) olması sebebiyle açıkça farklı ve değişimle ilişkili dinamik bir dönemdir (Khanlou 2004, Birkeland ve ark. 2012, Moksnes ve Espnes 2013). Bu açıdan benlik saygısının koruyucu bir faktör olduğu (Egan ve Perry 2001, Corning 2002, Carver ve ark. 2003, Biro

Yazışma Adresi/Address for Correspondence: Didem Kaynak, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Bölümü, Mersin, Türkiye

E-posta/E-mail: didemd kynk@gmail.com **Geliş tarihi/Received:** 14.11.2021 **Kabul tarihi/Accepted:** 13.01.2022

ORCID ID: 0000-0003-1688-6654

ve ark. 2006, Moksnes ve Espnes 2013, Agam ve ark. 2015) göz önüne alındığında, ergenlikte deneyimlenen olumsuz durumlarla başa çıkmadaki ilişkisi dikkat çeker. Örneğin, ergenlik döneminde düşük benlik saygısı, anksiyete ve depresyon belirtileri ile ilişkililik (Steiger ve ark. 2014), yüksek düzeyde bir benlik saygısının olumsuz yaşam durumları ile başa çıkma kaynağı olarak rol üstlenebileceği ve ruh sağlığı açısından koruyucu bir faktör olabileceği belirtilmektedir (Moksnes ve Espnes 2013). Ayrıca benlik saygısı yüksek kişilerin can sıkıcı olaylarla pozitif baş etme ve daha iyi uyum sağlama becerisi gösterdiği de belirtilmektedir (Orth ve ark. 2009). Türkiye’de ergenler üzerinde benlik saygısına bakıldığı bir çalışmada ise yüksek benlik saygısı seviyesinin düşük sosyal kaygıyla negatif yönde bir ilişki gösterdiği bulunmuştur (Eriş ve İkiz 2013). Türkiye’de yürütülen diğer bir çalışmada, depresyon ve anksiyete semptomlarının düşük benlik saygısı seviyesi ve sosyal görünüme ilişkin kaygıyla anlamlı bir ilişki gösterdiği bulunmuştur (Özcan ve ark. 2013).

Benlik saygısında cinsiyet farklılığına bakılan birçok çalışma mevcuttur. Amerika ve Avrupa odaklı yapılmış çalışmalarda ağırlıklı görüş, kadınların benlik saygısının erkekler göre daha düşük olma eğiliminde olduğu yönündedir. Ayrıca hem kadın hem de erkek cinsiyetinde benlik saygısının ergenlikten yetişkinliğe geçiş sonrası yıllar boyunca arttığı yönünde bulgular görülür (Quatman ve Watson 2001, Moksnes ve ark. 2010, Wagner ve ark. 2013, Bleidorn ve ark. 2016, Queiroz ve ark. 2020). Bununla birlikte, benlik saygısında cinsiyetin belirgin bir farklılık oluşturmadığını öne süren sınırlı sayıda çalışma da bulunmaktadır (Erol ve Orth 2011). Örneğin; Türkiye’de yapılan, ergenlerde sosyal kaygı ve benlik saygısındaki ilişkiye bakıldığı bir çalışmada, cinsiyet farklılığına rastlanılmamıştır (Eriş ve İkiz 2013).

Kültürel farklılıkların benlik saygısı gelişiminde etkilerinin olması ise beklenen bir durumdur. Ancak erkek ve kadın cinsiyetin benlik saygısının yaşam boyu gelişimini kültürel farklılıklardan bağımsız olarak değerlendiren oldukça geniş bir literatürün olduğu da belirtilmektedir (Bleidorn ve ark. 2016). Öte yandan, kültürlerarası ve boylamsal diğer çalışmalar benlik saygısı ve yordayıcılarının farklı kültürlerde cinsiyete veya yaşa bağlı değişiklikler gösterdiğini belirtmektedir (Wang ve Ollendick 2001, Eskin 2003, Farruggia ve ark. 2004, Clay ve ark. 2005, Greene ve Way 2005, Leary 2005, Schmitt ve Allik 2005, Chavous ve ark. 2008, Bachman ve ark. 2011, Becker ve ark. 2012, Moksnes ve Espnes 2013, Gebauer ve ark. 2015, Bleidorn ve ark. 2016, Errasti ve ark. 2018). Bu bağlamda, kültürel farklılıkların benlik saygısı gelişiminde kültüre özgü bir seyir göstermekte, her kültürün toplumsal cinsiyet algıları ve değer yargıları farklı oranlarda benlik saygısı üzerinde etkili olduğu belirtilebilir. Bu görüşü destekleyecek şekilde, Wagner ve arkadaşları (2013), benlik saygısı gelişiminin cinsiyete özgü yönlendiricilerine odaklanması gerektiğini belirtmektedirler.

Bu yazıda, ergenlik dönemindeki kız çocuklarının benlik saygısı gelişiminde etkili yordayıcılarla birlikte, kültürel farklılıklarla da ilişkisinin tartışılması amaçlanmıştır. Bu amaçla, ergenlik dönemindeki kız çocuklarında benlik saygısına odaklanan

kültürlerarası, boylamsal ve enlemesine araştırmaların bulguları gözden geçirilmiştir. Ergenlik dönemindeki kız çocukların benlik saygısı gelişiminde kültürel bağlamda farklılık gösteren 4 farklı yordayıcıya odaklanılmıştır. Bunlar: cinsiyet rolleri ve stereotipleri, beden imgesi, ebeveynlik stilleri ve kültürel normlara uyumdur.

Cinsiyet Rollerini ve Stereotipleri

Eylemlilik ve İlişkiselliğin Cinsiyet Rollerine Bağlı Farklılıkları ve Benlik Saygısı ile İlişkisi

Agam ve arkadaşları (2015) cinsiyet rollerinin ve bunların yönlendirdiği benlik saygısının farklı sosyal durumlarda ergenlerin kendilerini nasıl konumlandıracaklarına ilişkin bir etkisi olduğundan söz etmiştir. Kadınların ergenlik çağına girmesiyle gerçekleşen fiziksel değişimler, erkekler nazarında daha görünür olmakta ve toplumun yetişkinliğe giren kadınların beden imajına ya da cinsiyet rollerine yönelik beklentileri erkekler göre kültürel olarak farklılık göstermektedir (Kling ve ark. 1999, Clay ve ark. 2005, Oyserman ve Lee 2008, Mäkinen ve ark. 2012). Bu doğrultuda, kadın cinsiyet rollerinin yetişkinliğe geçiş basamağı olan ergenlikte daha görünürlük kazandığı belirtilmektedir (Quatman ve Watson 2001, Carver ve ark. 2003, Clay ve ark. 2005, Agam ve ark. 2015, Aoyagi ve ark. 2018). Bu nedenle, kültürel olarak farklılık gösterebilecek cinsiyet rollerinin ergenlik dönemindeki kız çocukların benlik saygısı gelişimindeki rolüne göz atmak önemlidir.

Benlik saygısı gelişiminde cinsiyet farklılığına işaret eden çalışmaların bulguları, ergenlik dönemindeki kızların erkekler göre daha düşük benlik saygısı düzeyine sahip oldukları yönündedir. Ancak artan kültürlerarası ve boylamsal çalışmalar bu farklılığın daha az olduğunu belirtirken (Kling ve ark. 1999, Wagner ve ark. 2013, Queiroz ve ark. 2020), herhangi bir cinsiyet farklılığının bulunmadığı çalışma sonuçları da vardır (Gentile ve ark. 2009, Erol ve Ruth 2011). Örneğin: Wojciszke ve arkadaşları (2011) girişkenlik, hedef ve öz yeterlilik odaklı içeriği ifade eden **eylemlilik (agency)** bilgisinin (Gebauer ve ark. 2013), ilişkiselliği ve sosyal işleyişi ifade eden **ilişkisellik (communal)** bilgiye göre benlik saygısına daha çok yön vereceğini belirtmişlerdir. Ancak farklı kültürlerde cinsiyet rolleri açısından farklılıklar göstermesi beklenen eylemlilik ve toplumsallık bilgisinin benlik saygısı gelişiminde cinsiyet temelli bir fark oluşturmadığını da ifade etmektedirler (Wojciszke ve ark. 2011). Çalışmada, komünal niteliğin ilişkisellik, faydalılık ve cömertlik içermesi ve bu bilginin kadın cinsiyetine ilişkin stereotiplere kaynaklık ettiği kültürlerde, eylemliliğin erkeklerde daha yüksek bir benlik saygısına yön vereceği öngörülmüştür (Wojciszke ve ark. 2011). Öte yandan eylemliliğin, benlik saygısı gelişimine etkisi konusunda cinsiyetler arasında bir farklılık göstermediği bulgusuna ulaşılmıştır (Wojciszke ve ark. 2011). Bu sonuca paralel olarak, Gentile ve arkadaşlarının (2009) yaptığı bir çalışmada, eylemlilik (agency) ve komünal alanlarda benlik saygısında cinsiyet farklılığı bulunamamıştır. Öte yandan, Gebauer ve arkadaşlarının (2013) yaptıkları bir araştırmada bir arada olma (communion) niteliğinin benlik saygısına olan etkisi

en çok kadınlarda görülmüştür. Korlat ve arkadaşlarının (2021) ergenler üzerine yaptığı bir çalışmada ise, kızlar kendilerini tanımlamada komünal sözcükleri erkek akranlarına göre daha çok kullanmışlardır.

Sosyal çevre tarafından kabulün artması, her iki cinsiyet için benlik saygısı gelişiminde etkili olduğu belirtilir (Leary 2005). Ancak cinsiyetçi roller, erkeklerde sosyal kabulün kadınlara göre girişkenlik, hedef ve öz yeterlilik odaklı eylemliliği gerektirmesi; eylemliliğin erkeklerde benlik saygısı gelişiminde daha güçlü bir etken olmasına neden olabileceğini de göstermektedir (Gebauer ve ark. 2013, Gebauer ve ark. 2015).

Toplumun Cinsiyet Rol Baskısı

Toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkili toplumsal baskının da benlik saygısı gelişiminde etkili olabileceği öngörülebilir. Bu yönde yapılan çalışmalar, toplumdaki cinsiyet rolleriyle ilgili beklentilerin benlik saygısına yönelik etkisinin negatif yönde olduğuna işaret eder (Kling ve ark. 1999, Egan ve Perry 2001, Carver ve ark. 2003, Tobin ve ark. 2010, Wilson ve Leaper 2015, Aoyagi ve ark. 2018). Örneğin: Aoyagi ve arkadaşları (2018), aile ve akranlardan gelen cinsiyet kimlik baskısı ve ergenlik dönemindeki benlik saygısı arasında negatif bir ilişki bulmuştur. Buna göre, cinsiyet kimliğine ve rollerine uyumlu bir şekilde davranma yönünde ailelerden ya da akranlardan hissedilen baskı, ergenlerin benlik saygılarını olumsuz etkilemiştir (Aoyagi ve ark. 2018). Cinsiyet kimliğine yönelik yönlendirmelerin ya da cinsiyet rollerine uymaya ilişkin hissedilen baskıların benlik saygısıyla negatif bir şekilde ilişkilendirildiği diğer bir çalışmada da görülmüştür (Wilson ve Leaper 2015). Bu sonuçlar, kişilerin toplumun cinsiyet rollerine yönelik beklentileri ya da normlarına uygun olmanın yüksek benlik saygısı gelişimine kaynaklık edeceğini öngören çalışma sonuçları (Gebauer ve ark. 2013, Becker ve ark. 2014, Gebauer ve ark. 2015) ile paralellik göstermemektedir.

Toplumsal cinsiyet rollerinin yarattığı baskıdan kaynaklı benlik saygısı üzerindeki olumsuz etki, cinsiyetler açısından farklılık oluşturmakta mıdır? Bu soruya bir açıklama olarak Harter (1998), kız çocuklarının ilişkiselliğe, kişilerarası bağlılığa ve sosyal geri bildirimde daha hassasiyetli olma yönünde yetiştirildiklerini ve bunun da onları hissettikleri baskıya karşı daha savunmasız hale getirdiğini belirtmiştir. Tobin ve arkadaşları (2010) yaptıkları bir çalışmada, hissedilen baskının benlik saygısıyla olan negatif etkileşiminin sadece ergenlikteki kız çocuklarında görüldüğünü belirtmişlerdir. Buna paralel bazı araştırmalarda, cinsiyet rollerinden kaynaklanan ve hissedilen cinsiyet kimliği baskısının olumsuz etkilerinin ergenlik dönemindeki kız çocuklarında daha yüksek görüldüğü belirtilmiştir (Egan ve Perry 2001, Carver ve ark. 2003). Ancak bazı çalışmalar bu farklılığı göstermemektedir. Aoyagi ve arkadaşları (2018) cinsiyet rollerine dayalı hissedilen baskı ve benlik saygısı arasındaki ilişkide cinsiyet farklılığı bulamamıştır. Diğer bir çalışmada, girişkenlik (assertiveness) seviyesindeki cinsiyet farklılığına Türk ve İsveçli ergenlik çağındaki öğrenciler üzerinden bakılmıştır (Eskin 2003). Türkiye’de cinsiyet stereotiplerinin daha hakim olduğundan girişkenlik seviyesindeki cinsiyet farklılığının İsveçli akranlarına

göre Türk öğrencilerinde daha fazla olacağı yönündeki varsayım, araştırmanın bulgularıyla tutarlı çıkmamıştır (Eskin 2003). Buna göre, ergenlik dönemindeki Türk kız çocukları, toplumsal cinsiyet rollerinin önemli ölçüde değiştiği bir toplumdaki akranları gibi kendilerini erkek akranları kadar girişken (assertive) olarak tanımlamışlardır (Eskin 2003). Toplumsal cinsiyet algısındaki cinsiyet farklılığına bakıldığı Türkiye’den bir çalışmada, ergenlik dönemindeki kız öğrencilerin erkek akranlarına göre toplumsal cinsiyet rollerine yönelik daha eşitlikçi tutumlarının olduğu görülmüştür (Esen ve ark. 2018). Bu durumda, ergenlik dönemindeki kız çocuklarının, yaşamlarını kısıtlayabilecek cinsiyet stereotiplerinin bulunduğu toplum yapısında daha eşitlikçi alan yaratma yönünde esneklik gösterdiği belirtilebilir. Bu araştırmalardaki farklı bulgular, davranışı etkilemede birlikte rol alan çeşitli bağlamların ve kimliklerin farklı yönleri olacağını göstermektedir. Bununla birlikte Carver ve arkadaşları (2003), var olan farklı araştırma bulgularına rağmen, yaptıkları önceki literatür incelemelerine ve sonuçlarına dayanarak cinsiyet rollerine ilişkin uyum baskısının özellikle kız çocukları için daha zararlı olduğunu varsaymaktadırlar. Kling ve arkadaşları (1999) cinsiyet rollerinin ve kalıp yargıların ergenlik dönemindeki kız çocukların benlik saygısı gelişimine olumsuz etkilerinin olacağını belirtmişlerdir. Örneğin: İranlı kadınların özgüven seviyelerini ölçen bir araştırmada, geleneksel cinsiyet rollerinden farklılaşmış (maskülen ve androjen) rolleri barındıran kadın katılımcıların, feminen rollere sahip olanlara göre daha düşük özgüven seviyesine sahip olduğu görülmüştür (Jahanbakhsh ve ark. 2015). Bu sonuçlar, bulunulan kültürün toplumsal cinsiyet rolleri ile uyumsuzluk yaşayan kadınlarda, uyum sağlayan kadınlara göre benlik saygısının daha olumsuz etkilendiğini göstermektedir. Öte yandan Türkiye’de yapılan bir çalışmada, androjen cinsiyet rollerine sahip ergenlik dönemindeki bireylerin kendilerine yönelik daha olumlu bir benlik imajı sergiledikleri görülmüştür (Cenkseven 2002). Bu durumda, içinde yaşanılan toplumun cinsiyet rolleriyle ilişkili farklı bağlamlarının olduğu belirtilebilir.

Benlik Saygısı Alt Boyutlarında Cinsiyet Farklılıkları

Cinsiyet farklılıklarının benlik saygısı gelişimine etkisi konusunda yapılan değerlendirmede benlik saygısı alt alanlarındaki cinsiyet farklılıkları da göz önünde bulundurulmalıdır. Ergenlik dönemindeki kız çocuklarının, benlik saygısının farklı alanlarında erkek akranlarına göre düşük benlik saygısı seviyesine sahip oldukları görülmüştür (Quatman ve Watson 2001, Agam ve ark. 2015). Quatman ve Watson’un (2001) yaptığı bir araştırmada, kişisel güvenlik, ebeveynlerle ve aile içindeki yaşam, akran arasındaki popülerlik, akademik yeterlilik, çekicilik, kişisel uzluk (hakimiyet), psikolojik geçirgenlik/tepkisellik, atletik yeterlilik gibi benlik saygısının 8 alanındaki cinsiyet farklılıklarına odaklanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, ergenlik dönemindeki kız çocukların, benlik saygısının 8 farklı alanından sadece akademik yeterliliğin titizlik alt boyutunda erkeklerden daha yüksek benlik saygısı seviyesine sahip oldukları görülmüştür (Quatman ve Watson 2001). Psikolojik Geçirgenlik Bileşiği Ölçeğinde yapılan düşük skorun iyi ayarlamayı (adjustment) işaret ettiği psikolojik tepkisellik boyutunda ise kız çocukları, erkek akranlarına göre daha fazla psikosomatik semptomlar

göstermişlerdir (Quatman ve Watson 2001). Bu sonuç, içsel ve dışsal baskılara karşı başa çıkma yönünde kendini olumlu algılamının ergenlikteki kızlarda erkek akranlarına göre daha görünür olduğunu bulan (Cenkseven 2002) çalışmayla paralellik göstermez. Quatman ve Watson'ın (2001) bu çalışmasında, ergenlikteki kız çocuklarının erkek cinsiyeti stereotiplerine paralel görülen benlik saygısı alanlarında erkek akranlarına göre düşük skor yaptıkları görülür. Bu sonuç, ergenlik dönemindeki kız çocuklarının, geleneksel kadın cinsiyet rollerine uyumlu benlik saygısı alanlarında erkeklere göre yüksek puan aldığını gösteren çalışmalarla paraleldir (Eskin 2003, Moksnes ve ark. 2010).

Hoffman ve arkadaşlarının (2004) yaptıkları bir çalışmada; yetkinliğe ilişkin derecelendirmelerin, cinsiyet rolleri ve sorunları içselleştirmedeki ilişkiye aracılık ettiği bulunmuştur. Sorunları içselleştirme belirtilerinin öngörücüsü olarak cinsiyet rolleri hesaba katıldığında, küresel benlik saygısının ve algılanan öz çekiciliğin rolü olduğu görülmüştür. Araştırmanın bulgularında, sorunların içselleştirilmesi, ergenlik dönemindeki kız çocuklarında daha yüksek olduğu ve erkek akranlarına göre düşük seviyede benlik saygısına sahip oldukları görülmüştür (Hoffman ve ark. 2004). Bu sonuçlar Kling'in (1999) cinsiyet rollerinin kızlardaki düşük benlik saygısında bir yordayıcı olabileceği görüşüne paraleldir. Bu noktada, sosyal olarak yapılandırılan cinsiyet stereotiplerinin ve rollerinin bireyin kendisini algılamasıyla bir ilişki kurduğu söylenebilir. Öte yandan erkeklere dair tipik özelliklerin hem kadınların hem de erkeklerin benlik saygılarıyla pozitif bir şekilde ilişkilendirildiği çalışmalar da bulunmaktadır (Wojciszke ve ark. 2011, Gebauer ve ark. 2013). Bu sonuçlardan yola çıkılarak cinsiyet rollerine uyumun, toplumsal cinsiyet rol baskısının ve eylemlilik ve ilişkisellik davranışının yaşanılan kültüre bağlı olarak değişik oranlarda ve cinsiyetler arasında farklı düzeylerde benlik saygısı gelişimini etkilediği söylenebilir.

Beden İmgesi

Ergenlik, fiziksel değişimlerin görüldüğü ve bununla birlikte benlik saygısında da farklılıkların görüldüğü bir dönemdir (Clay ve ark. 2005, Richardson ve ark. 2009, Richardson ve Paxton 2010, Mäkinen ve ark. 2012, Agam ve ark. 2015). Ergenlik dönemine giren bireyler yaşadıkları fiziksel değişiklikler doğrultusunda bedenleriyle ilgili yeni imgelere sahip olmaya başlarlar (Sanrock 2019). Bu doğrultuda ergenlik çağına giren bireylerin kendilerine dair inançlarını oluşturan beden imgesi ve benlik saygısı kavramları birbiriyle yakından ilgilidir (Clay ve ark. 2005). Bu noktada, beden imgesi kavramı ergenlik çağındaki bireyin benlik saygısının arka planını oluşturur (Birkeland ve ark. 2012).

Ergenlerin bedenlerini algılayış biçimlerinde cinsiyet farklılıkları görülebilir. Ergenlik dönemindeki kız çocukları, içinde yetiştikleri toplumun kadın beden imgesine yönelik tutumları içselleştirdiği çeşitli çalışmalarda belirtilmiştir (Clay ve ark. 2005, Becker ve ark. 2012, Gebauer ve ark. 2015). Bu sebeple, bu dönemde benlik saygısı gelişiminin ergenlik dönemindeki kız çocuklarının deneyimlediği fizyolojik değişimlerden etkilenmesi göz ardı edilemez. Örneğin, Türkiye'de ergenlik dönemindeki öğrenciler

üzerinde yapılan bir çalışmada, bu dönemde meydana gelen fiziksel değişimlere ilişkin endişelerin ergenlik dönemindeki kız öğrenciler tarafından daha sıklıkla belirtildiği görülmüştür (Öngen 2002). Benlik saygısı ve cinsiyet farklılıklarına değinen bir araştırmanın sonucuna göre; kız ve erkek çocukları ergenlik dönemine geçtiklerinde benlik saygılarının düştüğü görülmüştür. Özellikle ergenliğin ilk yıllarında ergenlik dönemindeki kız çocuklarının benlik saygısının düşme eğiliminde olduğu belirtilmektedir (Robin ve ark. 2002). Makinen ve arkadaşlarının (2012) Finlandiya'da yaptığı çalışmada ise kız ve erkek ergenlerde beden kütlesi, benlik saygısı ve yeme alışkanlıklarının erken ergenlik döneminden orta ergenlik dönemine geçiş sürecinde beden tatminsizliği ile ilişkili olduğu belirtilmektedir. Bu bulgularla paralel olan bir çalışmada ergenlik dönemindeki kız çocuklarında vücut şeklinin algılanmasındaki bozukluk, genç yaşla ilişkilendirilmiştir (Latha ve ark. 2006). Bu sebeple, kadınların benlik saygılarının özellikle ergenliğin ilk yıllarındaki düşüş nedenini saptamak oldukça önemlidir.

Kişinin vücudunun çarpık algılanması, aynı zamanda benlik saygısındaki bozukluğun da belirleyicisidir (Gardner ve ark. 1999). Bu bulgular, olumsuz bir beden imajı, düşük benlik saygısı ile ilgili olduğu görüşünü (Guinn ve ark. 1997) destekler. Birçok araştırmanın sonucuna göre de ergenlik dönemindeki kız çocuklarının, erkek ergenlere oranla bedenlerinden daha az memnun olduğu ortaya çıkmıştır (Rosenblum ve Lewis 1999, Jones 2004, Presnell, ve ark. 2004, Makinen 2012). Örneğin: Türkiye'de yapılan bir çalışmada, lise dönemindeki kız öğrencilerin beden görüntüsüne yönelik duyduğu memnuniyetsizliğin, düşük benlik saygısı seviyesiyle pozitif yönde bir ilişki gösterdiği bulunmuştur (Oktan ve Şahin 2010). Bu çalışmanın bulgularını destekleyen Türkiye'de yapılan diğer bir çalışmada, olumlu beden imajının yüksek bir benlik saygısı seviyesini takip ettiği görülmüştür (Eriş ve İkiz 2013). Bu doğrultuda yapılan çalışmalarda, ergenlikteki kız çocukların negatif yönlü beden imajına sahip olabilecekleri sonucuna varılmış (Harter 1998, Sanrock 2011) ve erkeklere oranla daha yüksek beden memnuniyetsizliği bildirdikleri belirtilmiştir (Sujoldzić ve Lucia 2007). Ergenlikteki kızlar için, erkeklere kıyasla, algılanan vücut ölçüleri ile ideal vücut ölçüleri arasındaki tutarsızlık daha fazladır (Gardner ve ark. 1999). Ergenlik dönemindeki kız çocuklarının kendilerini erkek akranlarına kıyasla daha kilolu olarak algılama eğiliminde olduğu Türk, Çinli, Bahreynli ve Koreli ergenler üzerinde yapılan araştırmaların bulgularıyla da desteklenmiştir (Kim ve Kim 2003, Xie ve ark. 2003, Özmen ve ark. 2007). Bunu destekleyecek bir açıklama olarak fiziksel görünümün, erkekler ve kızlar için anlam ve önem bakımından farklılık gösterdiği, beden ağırlığı ve görüntüsü ile ilgili endişelerin de farklı olduğu bulgusu (Gardner ve ark. 1999) verilebilir. Bu bulgulara bakılarak kız çocuklarının beden imgeleri ile ilgili kaygılarının ergenliğin ilk dönemlerinde erkeklere göre daha yüksek düzeyde olduğu ve bunun benlik saygısı gelişiminde erkeklere göre daha güçlü etkileri olduğu belirtilebilir. Buna açıklama olarak, ergenlikle birlikte ortaya çıkan büyüme atağında meydana gelen vücut yağındaki artışın, ergenlik dönemindeki kız çocuklarında kilo kaygısına ve beden görüntüsü tatminsizliğine yatkın hale getirmesi verilebilir (Latha

ve ark. 2006).

Kültürel etkiye bakıldığında, ergenlik dönemindeki kız çocuklarının fiziksel görünümüne dair yüksek düzeydeki kültürel baskının benlik saygısını olumsuz yönde etkileyeceğini belirten araştırma bulguları mevcuttur (Brumberg 1997, Kling ve ark. 1999). Gelişmiş ve tüketici toplumlarında yetişen ergenlik dönemindeki kız çocuklarının beden görüntüsü ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin daha bozuk olduğu bulunmuştur (Clay ve ark. 2005). Türkiye’de yapılan başka bir çalışmada ise sosyal görünüme ilişkin yüksek kaygıda ekonomik dezavantajın bir etken olduğu bulunmuştur (Özcan ve ark. 2013). Bu durumda, sosyo-ekonomik koşulların beden görünüşüne etkisine dair kültürel dayandırmaların farklılık gösterdiği söylenebilir.

İrkin ergenlik dönemindeki benlik saygısında önemli değişkenlerden biri olarak alındığı bir çalışmada, siyahi kız çocuklarında benlik saygısının ergenliğe girdiklerinde beyaz akranlarından daha yüksek olduğu görülmüştür (Biro ve ark. 2006). Bunun nedeni olarak ise siyahi kız çocuklarında fiziksel görünüşten memnuniyetin ve kalın vücut hattıyla rahat hissedebilmenin daha fazla olması gösterilmiştir (Biro ve ark. 2006). Aynı ülkeden alınan örneklem arasındaki bu farkta, görünüşe dair değişen çevresel atıflardan söz edilebilir. Bu bulgular, toplumun ideallerinin beden imajını etkilemekte bireyin inanç ve tutumları kadar etkili olduğu (Latha ve ark. 2006) görüşünü destekler niteliktedir.

Özmen ve arkadaşlarının (2007) Türk ergenler üzerinde yaptıkları bir çalışmada, benlik saygısı ve depresyonu etkileyen faktörler olarak gerçek ve algılanan kilo durumu ve beden memnuniyeti incelenmiştir. Öte yandan bu çalışmada beden kitle endeksine göre fazla kilonun benlik saygısı ve depresyon üzerine bir etkisi olmadığı sonucuna varılmıştır (Özmen ve ark. 2007). Beden kitle endeksine dayalı kilo durumunun benlik saygısı ve depresyon düzeyini tanımlamak için bir yordayıcı olmadığı bulunmuştur (Kim ve Kim 2001, 2003). Özmen ve arkadaşlarının yaptığı araştırmanın sonucuna göre; beden memnuniyetsizliğinin düşük benlik saygısı (Agam ve ark. 2015) ve depresyon ile ilişkili olduğu; algılanan aşırı kilonun sadece düşük benlik saygısı ile ilişkili olduğu; gerçekte fazla kilolu olmanın ise düşük benlik saygısı ve depresyon ile ilişkili olmadığı bulunmuştur. Guinn ve arkadaşlarının (1997) Meksika asıllı Amerikalı ergenlik dönemindeki kız çocukları üzerine yaptığı araştırmanın sonucuna göre; benlik saygısının beden imajı, egzersiz yapma ve yüksek vücut ağırlığıyla ilişkili olduğu bulunmuştur. Beden imajı ve egzersiz davranışının Meksika asıllı Amerikalı ergenlik dönemindeki kız çocuklarda daha yüksek düzeyde benlik saygısına sahip olmalarına katkıda bulunduğunu göstermektedir (Guinn ve ark. 1997). Bu sonuç Meksika asıllı Amerikalıların egzersiz davranışına ilişkin tercihlerinin diğer kültürler göre farklılık göstermesiyle ilgili olduğu belirtilir.

Jung ve Lee’nin (2006) yaptıkları çalışmada ise Kore ve ABD’de yaşayan lisans öğrencisi kadınların görünüşleri ile ilgili benlik şeması, beden imajı, benlik saygısı ve diyet davranışının kültürlerarası karşılaştırmalarına odaklanılmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda, beden imgesi ve benlik saygısı için

görünüş benlik şemasının önceki kültürlerarası çalışmalarda araştırılmadığı sonucuna varılmıştır. Batı dışı kültürlerdeki kadınlar, fiziksel görünüşlerini iyileştirme konusunda Batı kültüründeki kadınlardan daha fazla baskıya maruz kalabilir (Jung ve Lee 2006). Bundan dolayı, görünüş benlik şeması, beden imajı, benlik saygısı ve diyet davranışı arasındaki ilişkilerin kapsamını belirlemek için farklı kültürel geçmişlere sahip kadınları incelemek gerekmektedir (Jung ve Lee 2006). Choi ve Choi (2016) Jung ve Lee (2006) gibi Kore ve ABD’li ergenlik dönemindeki kız çocukları üzerinde yaptıkları çalışmada; Amerikalı ergenlerin Korelilere göre beden imgesine yönelik memnuniyetsizliklerinin benlik saygılarını daha çok etkilediği görülmüştür. Bununla birlikte Jung ve Lee’nin (2006) yaptığı araştırmanın sonucuna göre; Koreli ergenler, görünüşlerine daha fazla önem vermekte ve bedenlerini Amerikalı kadınlara oranla daha fazla eleştirmektedir. Bundan dolayı Koreli kadınların benlik saygısı düzeyi, Amerikalı kadınlara oranla daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Bu araştırmanın sonucu sosyokültürel faktörlerle ilişkili olabilir.

Bu çalışmaların sonuçları yüksek vücut ağırlığının benlik saygısını çok düşük düzeyde etkilediğini göstermektedir. Farklı kültürlerde ve Türk toplumunda gerçek kilo artışının değil ancak bireyin kilosu ile ilgili içsel değerlendirmelerinin, toplumun zayıflık ve ağırlık kavramlarına bakışının ve görünüş algısının benlik saygısı üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Nitekim beden imgesi hem kadın hem de erkek cinsiyeti için benlik saygısının önemli bir yordayıcısı olduğu yapılan pek çok araştırma sonuçları ile de desteklenmektedir (Clay ve ark. 2005, Jung ve Lee 2006, Choi ve Choi 2016).

Medya Faktörü

Kadın benlik saygısı ve beden imgesi arasındaki ilişkinin araştırıldığı konulardan birisi de medya faktörüdür (Clay ve ark. 2005, Richardson 2009). Choi ve Choi (2016) yapmış oldukları çalışma, Batı medyasının ve kültürünün etkisi altındaki ergenlik dönemindeki Koreli kız çocuklarının, Batılı ince beden figürü idealini karşılamaya çalıştıklarını ve toplumun bu ideale uyma baskısını şiddetlendirmiş olması medyanın önemini göstermektedir. Medyada beden görüntüsüne yönelik anlamların üretilmesiyle medyanın hitap ettiği kültürdeki güzellik algıları arasında karşılıklı bir ilişki olduğu belirtilebilir. Örneğin, bu durum Jung ve Lee’nin (2006) çalışmalarındaki Koreli kadınların görünüşlerine daha fazla önem vermekte olduğu yönündeki bulgularla desteklenmektedir.

Günümüz dünyasında benlik saygısı ile medya faktörünün ilişkisi incelediğinde sosyal medyanın da önemli bir faktör olduğu göze çarpmaktadır. Sosyal medya kullanımı az ve çok olan ergenlik dönemindeki kız çocuklarının benlik saygısı düzeylerinin incelendiği bir literatür incelemesinde, sosyal medya kullanımının fazlalığının ergenlik dönemindeki kız çocuklarının benlik saygısını olumsuz yönde etkilediği sonucuna varılmıştır (Perkovich 2021). Türkiye’de yürütülen bir çalışmada ise düşük benlik saygısının yüksek düzeyde sosyal medya kullanımıyla ilişkili olduğu görülmüştür (Yüksel-Şahin ve Öztoprak 2019). Bu noktada ergenlik dönemindeki kız çocuklarının sosyal medya

yüzünden sosyal karşılaştırmalara maruz kalmalarının benlik saygısı seviyeleri üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu görülür (Perkovich 2021). Sosyal medyada geçirilen zamanda sosyal karşılaştırmalara yol açan unsurların, ergenlik döneminde kız çocuklarının benlik saygısına etkisinde bir ilişki ortaya koyduğu söylenebilir.

Beden memnuniyetsizliği ile ilişkili konuların başında sosyal medya kullanımı, medya idealinin içselleştirilmesi ve sosyal karşılaştırmalar gelmektedir. (Tiggemann ve Miller 2010, Scully ve ark. 2020). Ergenlik dönemindeki kız çocuklarının çoğu, medyada gösterilen ideal vücut ağırlığı ve şekline sahip olmayı arzuladığını gösteren çalışmalar mevcuttur. Bu medya idealleri içselleştirildiğinde ve kişi bu ideale ulaşamadığında beden memnuniyetsizliği ortaya çıktığı belirtilir (Richardson 2009). Scully ve arkadaşlarının (2020) yaptığı bir araştırmanın sonucuna göre; ergenlik dönemindeki kız çocuklarının, medya idealleri yüzünden sosyal medyada sık sık sosyal karşılaştırmalar yaptıkları ve bunun da kendileri üzerinde beden memnuniyetsizliğine yol açtığı görülmüştür. Bu durum, ergenlik dönemindeki kız çocuklarında düşük benlik saygısı gelişimine zemin hazırlayan (Scully ve ark. 2020) bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ebeveynlik Stilleri

Ergenlik dönemindeki bireylerin benlik saygısı gelişiminde ebeveynlerin içinde buldukları kültürel çevre ve ebeveynlik stillerinin önemli bir etken olduğu ifade edilmektedir (Queiroz ve ark. 2020). Ebeveynlik stillerinin kültürel açıdan farklılıklar göstermesi beklenen bir durumdur. Ergenlik dönemindeki kız çocukları aile içinde edindiği cinsiyet rollerinin ve bununla ilişkili toplumsallaşma (van Egmond ve ark. 2020) ve psikososyal uyumun (Riquelme ve ark. 2008, Rodrigues ve ark. 2013, Perez-Gramaje ve ark. 2020) ebeveynlik stiline kültürel farklılıklarla birlikte benlik saygısı gelişiminde dolaylı bir etkisinin olacağı düşünülmektedir. Dört farklı ebeveynlik stili olarak otoriter, demokratik, müsamahakâr ve ihmalkâr ebeveynlik stilleri tanımlanmıştır (Baumrind 1971, Maccoby ve Martin 1983). Otoriter ebeveynlik tarzında ebeveynler sert kuralları belirler; çocuklarından da bu sert kurallara uymasını beklerler, uymadıklarında ise cezalandırma yöntemine başvururlar, çocukları genellikle mutsuz ve içe döndürür (Santrock 2011). Demokratik ebeveynlik kavramında ise ebeveyn; çocuğunun özgür olması konusunda yardımcı olur ama bunun yanında kural da koyar, çocukları ise genellikle yüksek benlik saygısına sahiptir. Müsamahakâr ebeveynlik stiline ailelerde çocuklara verilen özgürlük aşırıdır (Sümer ve ark. 2010) ve çocuklar kendi tutum ve davranışları üzerinde hâkimiyet kurmakta zorlanırlar (Santrock 2011). İhmalkâr ebeveynlik stiline çocuklara ebeveynler tarafından verilen sevgi ve sıcaklık olmadığı gibi kuralları da koyulmuyordur; bu ailelerin çocukları düşük benlik saygısına sahip olabilir (Santrock 2011).

Ebeveynlik stiline ergenlerin benlik saygısı üzerinde yordayıcı etkisinin olup olmadığını ortaya çıkaran birçok araştırma yapılmıştır. Bazı toplumsal cinsiyet araştırmacıları, sıcaklık ve katılık içeren ebeveynlik uygulamalarının erkek ve kız çocukları

üzerinde farklı etkileri olduğunu bulmuşlardır (Bully ve ark. 2019).

Ebeveyn sıcaklığı'nın ergenlik dönemindeki kız çocuklarında aile içi şiddete karşı koruyucu bir etken olduğu ortaya çıkmıştır (Beckmann ve ark. 2017, Perez-Gramaje ve ark. 2019). Erkeklerde ise ebeveyn sıcaklığının koruyucu bir etken olduğunu gösteren bir sonuç bulunamamıştır (Beckmann ve ark. 2017). Ebeveyn şiddetine uğramayan çocukların benlik saygısı düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir (Bully ve ark. 2019). Sıcaklık, şefkat, ilgi gösteren ebeveynlere sahip ergenlerin olumlu benlik saygısı geliştirme olasılıkları daha yüksek olduğu; sıcak ebeveynliğin ergenlerde olumlu benlik saygısını yordadığı bulunmuştur (van Egmond ve ark. 2019). Ergenin ebeveyn sıcaklığına sahip olmamasının gelişim döneminde benlik saygısı gelişimi için bir risk faktörü olduğu belirtilmektedir (Perez-Gramaje ve ark. 2019, Queiroz ve ark. 2020).

Ebeveyn katılığı eksikliği ise erkeklerde saldırganlık ile ilişkilendirilirken kızlarda böyle bir duruma rastlanmamıştır (Hosokawa ve Katsura 2019, Perez-Gramaje ve ark. 2019). Saldırgan ergenlerin düşük benlik saygısına ve yüksek kişisel uyumsuzluğa sahip olduğunu ortaya çıkaran araştırmalar mevcuttur (Perez-Gramaje ve ark. 2019). Çalışmada, benlik saygısı ölçümünde örnek maddeler kullanılarak duygusal, fiziksel ve aile benlik saygısını da ölçmeyi amaçlamışlardır. Duygusal benlik saygısı örnek maddesi bireyin duygu durumunu ölçerken, fiziksel benlik saygısı örnek maddesi ise bireyin fiziksel olarak kendine iyi bakıp bakmadığını ölçmüştür (Perez-Gramaje ve ark. 2019). Aile benlik saygısı örnek maddesi de ailenin çocuğunun sorunlarıyla başa çıkmasında yardımcı olup olmadığını ölçer (Perez-Gramaje ve ark. 2019). Bu çalışmanın sonucunda müsamahakâr ve demokratik ebeveynlik stiline sahip aile ortamında yetişen ergenlerin saldırgan davranış gösterme olasılıkları otoriter ve ihmalkâr ebeveynlik stiline sahip ailelerin ergenlerinden daha düşük olduğu bulunmuştur (Perez-Gramaje ve ark. 2019). Türkiye'den bir başka araştırma da bunu destekler niteliktedir. Ebeveynin otoriter tutuma sahip oluşunda, ergenlerin saldırgan davranışlar gösterme eğiliminde bulunduğunu ortaya çıkaran çalışmalar bulunmaktadır (Yıldız ve Erci 2011). Bu araştırma ayrıca demokratik ebeveyn stiline sahip ailelerin çocuklarının saldırgan olma olasılıklarının daha düşük olduğunu da ortaya çıkarmıştır. Buna göre, ebeveynlik stiline ergenin saldırgan davranışı üzerinde etkili olduğu kadar ergenin benlik gelişimi üzerinde de büyük bir etkiye sahiptir. Otoriter ve ihmalkâr ebeveynlik stiline sahip ve saldırgan davranışlar sergileyen ergenleri içinde barındıran ailelerdeki çocukların, aile alanında düşük benlik saygısına sahip olduğu ortaya çıkmıştır (Perez-Gramaje ve ark. 2019). Çalışmadaki cinsiyet farklılıklarına odaklanıldığında ise ergenlikteki kız çocuklarının erkeklere oranla daha yüksek aile benlik saygısı gösterdiği ama daha düşük fiziksel ve duygusal benlik saygısı gösterdiği sonucuna varılmıştır (Perez-Gramaje ve ark. 2019). Türkiye'de yapılan başka bir çalışmada ise sosyal medya bağımlılığı ile anne baba tutumları arasındaki ilişki olduğu bulgusuna rastlanılmıştır. Otoriter ebeveynlik stiline sahip ailelerin çocuklarının demokratik ebeveynlik stiline sahip ailelerin çocuklarına oranla daha yüksek seviyede sosyal

medya bağımlılığına sahip olduğu bulunmuştur (Yüksel-Şahin ve Öztoprak 2019). Bu sonuçlardan yola çıkarak ebeveynlik stiline ergenlerin sosyal medya kullanımına ilişkin davranışlarında bir etken olduğu söylenebilir.

Türkiye’de yapılan bir araştırmanın sonucuna göre; ailelerin demokratik ebeveynlik stiline sahip olmaları ile ergenlik dönemindeki çocuklarının benlik saygılarının yüksek olması birbirleriyle ilişki halindedir (Dokuyan 2016). Makalenin genel sonucuna bakıldığında, ergenlerin benlik saygılarının artmasına yardımcı etmenlerden birisinin de ebeveynlerin koruyucu anne baba tutumuna sahip olmalarıdır (Dokuyan 2016). Bununla birlikte, ergenlik dönemindeki kız çocukların ailelerinin otoriter anne baba tutumuna sahip olduklarını düşündükleri; erkek ergenlerin ise ailelerinin demokratik anne baba tutumuna sahip olduklarını düşündükleri sonucuna varılmıştır (Dokuyan 2016). Queiroz ve arkadaşlarının (2020) yaptıkları çalışmada demokratik ve müsamahakâr ebeveynlik stiline ve ebeveyn sıcaklığına sahip ergenlerin, akranlarına oranla daha yüksek benlik saygısına sahip olduğu ve çevresel değerleri içselleştirdikleri görülmüştür. Burada otoriter ebeveynlik stili için elde edilen farklı çalışma bulgularından da bahsetmek gerekir. Örneğin: Chao’nun 1994 ve 2001 yıllarında Çinli Amerikalı gençler üzerine yaptığı çalışmada, otoriter ebeveynlik stiline sahip ailelerden gelen gençlerin, demokratik ebeveynlik stiline sahip aileden gelen gençlere göre akademik anlamda daha iyi olduğu sonucuna varılmıştır. Asyalı ve Arap ergenler üzerine yapılan başka araştırmalar da bu sonucu destekler niteliktedir (Martínez ve García 2008).

Dehart ve arkadaşları (2006) örtük benlik saygısı ve ebeveynlik stilleri üzerine bir araştırma gerçekleştirmiştir. Buna göre, anaç ve korumacı anneye sahip katılımcılar sahip olmayanlara göre daha yüksek benlik saygısı skoruna; aşırı korumacı anneye sahip olduğunu bildirenler ise düşük benlik saygısı skoruna sahip olduğu ortaya çıkmıştır (Dehart ve ark. 2006). Yüksek benlik saygısına sahip kişilerin annelerinin de yüksek benlik saygısına sahip olması beklenmektedir (Dehart ve ark. 2006). Bu sonuçlara paralel nitelikte diğer bir araştırmanın bulgularına göre ise ergenlik dönemindeki bireylerde benlik saygısı ve ebeveyn desteği arasında pozitif yönlü bir bağlantı vardır (Bean ve ark. 2003).

Quatman ve Watson (2001), ergenlerdeki benlik saygısının ebeveyn ve ev ilişkileri boyutunu da içeren farklı alanlarındaki cinsiyet farklılığını araştırdıkları bir çalışma yürütmüşlerdir. Araştırmanın sonucunda ergenlik dönemindeki kız çocukları ev yaşamlarından ve ailelerinden erkeklere göre önemli ölçüde daha az memnuniyet bildirmişlerdir. Ayrıca ergenlik dönemindeki kız çocuklarının ebeveynlerinin onları anladığını söyleme olasılığının erkeklerden daha az olduğu sonucuna varılmıştır (Quatman ve Watson 2001). van Egmond ve arkadaşlarının (2019) ergenlik dönemindeki kız çocukları üzerinde yaptığı araştırmanın sonuçlarından birisi de özgürlük kavramı ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin düşük sonuç vermesidir. Prah’in (2013) Afrika’da yaptığı çalışma ile bu sonucu açıklayabiliriz. Yüksek oranda cinsiyet eşitsizliğinin ve erkek egemenliğinin hüküm sürdüğü Malawi kültüründe yetişmiş ergenlik dönemindeki kız çocukları için güç ve özerkliğin çok da önemli bir etken olmadığı

bulgusuna rastlanılmıştır. Tüm bu araştırmaların sonuçlarına ters düşecek şekilde; Pinquart ve Gerke’nin (2019) yaptığı bir araştırmanın sonucuna göre ise müsamahakâr ebeveynlik ile benlik saygısı arasındaki ilişkilerde tutarsızlık bulunmuştur. Bununla birlikte ebeveynlik stilleri ile ergen benlik saygısı arasındaki ilişkiye ebeveynlik stillerinin direkt bir etkisinin olduğu yorumlanamayacağı ve potansiyel çift yönlü etkileri test etmek için uzun süreli boylamasına çalışmalara ihtiyaç olduğu sonucuna varılmıştır (Pinquart ve Gerke 2019).

Hangi ebeveynlik stiline ergenlerin benlik saygısını ne yönde etkilediği, yetiştikleri topluma ve kültüre göre değişikliğe uğramaktadır. Toplulukçu kültürlerde yetişen ve otoriter ebeveynlik stiline sahip ailelerdeki ergenlik dönemindeki kız çocukları, yüksek benlik saygısı gösterirken (Chao 1994, Chao 2001, Martínez ve García 2008); bireyci toplumda yetişen ve müsamahakâr ebeveynlik stiline sahip ergenlik dönemindeki kız çocuklarında da yüksek benlik seviyesinin olduğu görülmüştür (Martínez ve ark. 2007, Martínez ve Garcia 2007, García ve Gracia 2009, Rodrigues ve ark. 2013, Queiroz ve ark. 2020). Buna göre, farklı kültürel bağlamlarda şekillenen ebeveynlik stillerinin benlik saygısı üzerindeki etkisi, yine bu kültürlerde yetişen bireyler için farklı sonuç gösterebilir. Makalelerden elde edilen sonuçlardan birisi de yüksek aile benlik saygısına sahip ergenlerin yüksek küresel benlik saygısı skoru yapmasıdır. Tüm bu sonuçlara ters düşecek şekilde bir başka sonuç ise ailenin; ebeveynlik stiline ergeni etkilememesi, ergenlerin ailelerinin ebeveynlik stili üzerinde etkili olmasıdır (Pinquart ve Gerke 2019).

Kültürel Normlar

Kültür, bireylerin sosyal davranışlarını şekillendirmesi açısından önemlidir. Bununla birlikte, bir davranışa dair değerlerin kültürden kültüre farklılık gösterebilir (Eskin 2003). Kültürün sosyal davranıştaki etkisi görüşüne paralel olarak birçok araştırma, kişinin içinde bulunduğu kültürü benimsemesinin, benlik saygısı gelişiminde bir kaynak olabileceğine işaret eder (Wang ve Ollendick 2001, Farruggia ve ark. 2004, Clay ve ark. 2005, Leary 2005, Schmitt ve Allik 2005, Becker ve ark. 2014, Gebauer ve ark. 2015, Bleidorn ve ark. 2016). Ayrıca küresel benlik saygısının alt bileşenlerinin kültürler arasında sistematik olarak değiştiği ve bireyci-toplulukçu değerler ile bağlantılarının olduğu belirtilmektedir. (Schmitt ve Allik 2005, Becker ve ark. 2014, Bleidorn ve ark. 2016). Bu sebeple kültürel norm ve değerler de ergenlik dönemindeki kız çocuklarının benlik saygısında birer yordayıcı etken olarak göze çarpmaktadır.

Bazı kültürel baskıların ya da destekleyici tutumların yüksek benlik saygısının ifade edilmesinde etkili olabileceğine işaret eden birçok çalışma mevcuttur. Örneğin, Bachman ve arkadaşları (2011), benlik saygısının, farklı kültür ve bağlamlarda görülen bireysel değişikliklerle ilişkili olabileceğine değinmişlerdir. Buna paralel olarak Bleidorn ve arkadaşlarının (2016) bir araştırmasında, cinsiyet eşitliği ve kültürel normların, benlik saygısını da içeren birçok kişilik özelliğine ilişkin yaş ve cinsiyet farklılıklarındaki kültürlerarası değişimlere aracılık ettiği belirtilmiştir. 48 farklı ülkeden alınan farklı yaş grubundan katılımcılar üzerinden

yürütülen bu çalışmanın sonuçlarında, erkeklerin kadınlara göre yüksek benlik saygısı skoruna sahip olmasının sadece Batı toplumlarına özgü olmadığı belirtilmiştir (Bleidorn ve ark. 2016). Kadınların erkeklere göre benlik saygısında daha düşük skor yapmasında, cinsiyet farklılıklarının evrensel kültürel mekanizma içerisinde bir noktaya kadar rol alabileceğinden söz edilmiştir (Wood ve Eagly 2002, Schmitt ve Allik 2005, Biro ve ark. 2006). Bununla birlikte, Becker ve arkadaşları (2014) benlik saygısı temellerinin kültürler arasında değiştiği görüşünün arttığını belirtmişlerdir. Araştırmalarında, 20 farklı ülkeden ergenlik dönemindeki katılımcılar için hayatı kontrol etme, görevini yapma, başkalarına fayda sağlama ve sosyal statüye ulaşma gibi dört farklı kültürel olarak değişkenlik gösterebilecek değerlerin hangisinin benlik saygısına kaynak olabileceğini incelemişlerdir (Becker ve ark. 2014). Bireyci ve toplulukçu kültürlerden gelen katılımcıların bu dört farklı değerden kültürel normlarına en çok uyanın benlik saygısıyla güçlü bir bağlantı kurduğu görülmüştür (Becker ve ark. 2014). Bu sonuçlar, bir kültürel toplulukta öz-değerlendirme için baskın olan özelliklerin ve değerlendirmelerin, benlik saygısı gelişiminde öne çıktığını belirtebilir. Buna bir açıklama olarak terör yönetim teorisi, benlik saygısının kültürel standartları karşılamanın bir sonucu olarak geliştiğine ve sürdürüldüğüne dikkat çeker (Wang ve Ollendick 2001, Du ve ark. 2013). Bu bağlamda, benlik saygısının bir yordayıcısı olarak içinde yaşanılan çevrenin kültürel normlarının bir etken olarak göz önünde bulundurulması önemlidir. Örneğin, Wang ve Ollendick (2001), yaptıkları Batı literatür incelemelerinden yola çıkarak benlik saygısının, bireyin içinde yetiştiği kültürel ortam tarafından şekillendiğini belirtmişlerdir. Kültürel normları yerine getirmenin, benlik saygısının bu kültürel değerlerle uyuşan alanlarında kişinin benlik saygısını olumlu yönde etkileyeceği yönünde olan araştırmalar mevcuttur (Wang ve Ollendick 2001, Leary 2005, Becker ve ark. 2014, Gebauer ve ark. 2015). Örneğin, van Egmond ve arkadaşları (2019), Aşağı Sahra Afrikalı ergenlik dönemindeki kız çocukları üzerinde yürüttükleri çalışmada, içinde bulunulan toplumun normlarını yerine getirmenin benlik saygısında yordayıcı olduğu görülmüştür. Afrikalı Amerikalı ergenler üzerinde yapılan diğer bir araştırmada, Afrika temelli kültürel normlara bağlılığın, algılanan sosyal destekte ve yüksek benlik saygısında bir yordayıcı olduğu görülmüştür (Constantine ve ark. 2006). Bu sonuca göre, içinde yetiştikleri kültürel değerlere bağlılığı yüksek olan Afrikalı Amerikalı ergenlik dönemindeki kız çocukların benlik saygısındaki seviyenin de yüksek olduğu görülmüştür (Constantine ve ark. 2006). Diğer bir yandan, cinsiyet eşitsizliğine dayanan normlara uyumun beklendiği ve koşullu saygı gösterildiği aile ortamında, ergenlik dönemindeki kız çocuklarının kendilerine dair değerlendirmelerinin negatif olduğu görülmüştür (van Egmond ve ark. 2019). Bu bulguya paralel olarak kadın erkek eşitliğinin daha çok olduğu yerlerde benlik saygının daha yüksek olduğu diğer araştırmalarda da görülmüştür (Schmitt ve Allik 2005, Bleidorn ve ark. 2016). Bachman ve arkadaşlarının (2011) yaptığı bir çalışmada ise Afrikalı Amerikalı ergenlik dönemindeki kız çocukları, erkekleri de içerecek şekilde diğer akranlarından en yüksek benlik saygısı skorunu bildirmişlerdir. Biro ve arkadaşlarının (2006) yaptığı bir çalışmadaysa ergenlik dönemindeki siyahi kız

çocukların beyaz akranlarına göre daha yüksek benlik saygısı skoru yaptıkları ve yıllar içerisinde benlik saygısı seviyesindeki artışların beyaz akranlarına göre sabit kaldığı ya da artmaya devam ettiği bulunmuştur. Bu sonuca paralel olarak Chavous ve arkadaşlarının (2008) yaptığı bir araştırmada, ergenlik dönemindeki kız çocukların, beyaz akranlarından farklı olarak erkeklerden daha düşük benlik saygısına sahip olmadıkları görülmüştür. Ayrıca akademik alandaki benlik saygısı skorunun da daha yüksek olduğu bulunmuştur (Chavous ve ark. 2008). Bu sonuca dair yapılabilecek bir açıklama olarak ise ergenlik dönemindeki kız çocuklarına yönelik ayrımcılığın daha fazla olabilmesinden dolayı bununla nasıl baş ettikleriyle bağlantı kurulabileceğinden söz edilmiştir (Chapman ve Mullis 2000, Greene ve Way 2005, Chavous ve ark. 2008). Örneğin: Hugles ve arkadaşlarının (2006) araştırma bulgularına göre, Afrikalı Amerikan aileler; çocuklarının ırkçılıkla baş etmelerine olanak sağlayabilmesi için benlik saygısını aşlamaya çaba sarf ettikleri belirtilmiştir. Bu doğrultuda, bireylerin yetiştikleri çevre koşullarının ve farklı kültürel bağlamların, bireylerde görülen benlik saygısındaki farklılıklarla ilişkili olduğu (Bachman ve ark. 2011) görülür. Diğer başka araştırmalarda, Asya kökenli ergenlik çağındaki ve erişkin kadın katılımcıların, diğer etnik alt gruplardaki akranlarına göre en düşük benlik saygısı skoru yaptıkları bildirilmiştir (Tweng ve Crocker 2002, Bachman ve ark. 2011). Her ne kadar Çinli katılımcıların kendilerine dair pozitif algıları olsa bile mütevazilikle ilişkili kültürel normları sebebiyle Amerikalı katılımcıların benlik saygısı skorundan daha düşük bir skor yapmış olabileceği belirtilmiştir (Kim ve Markus 1999, Farruggia ve ark. 2004, Cai ve ark. 2007). Bu bulgunun bir diğer açıklaması, Li ve arkadaşlarının (2019) yaptıkları bir araştırmada ortaya çıkmıştır. Bu araştırmada toplulukçu kültürel değerlerin öncelikli olduğu Çin'de ilişkisel ve kişisel benlik saygısı incelenmiştir. Bağımlı benlik algısına sahip (interdependent self-construal) kişilerde, ilişkisel benlik saygısı boyutunun kişisel benlik saygısı boyutuna göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Li ve ark. 2019). Leary (2005), Japon kültüründe yetişmiş bireylerin benlik saygısı skorlarının diğer ülkelere göre düşük olmasının, benlik saygısı olmadığı anlamına gelmediğine dikkat çeker. Bu sonuçlardan yola çıkılarak Asya ülkeleri gibi ilişkisel ve mütevazılığı kültürel norm haline getirmiş yerlerde benlik saygısının özgenişletim (self-enhancement), eylemlilik, girişkenlik gibi bileşenlerinin önem arz etmeyeceği göz önünde bulundurulmalıdır (Leary 2005, Wojciszke ve ark. 2011, Gebauer ve ark. 2013). Amerikalı katılımcıların daha yüksek benlik saygısı skoru yapmalarının, bireyci kültürdeki toplumlarda bireyin olumlu tarafını ifade etmesi onaylanırken olumsuz yönlerin ifade edilmesinin çok da arzu edilen bir yön olmadığından ötürü olabileceği düşünülebilir (Farruggia ve ark. 2004).

İlişkisellik ve sosyal bildirim değer vermeye odaklı bir sosyalizasyonun gerçekleştiği ergenlik dönemindeki kız çocuklarında (Carver ve ark. 2003, Leaper ve Friedman 2007) ilişkisellik alanında benlik saygısının yüksek çıkmasının beklenmedik bir durum olmadığı belirtilebilir. Bu doğrultuda, benlik saygısının ifade edilmesinde farklı anlam ve beklentiler barındıran kültürün rolü olabileceği görülür. Diğer bir yandan,

toplumun beklentilerine uyumun bir baskı olarak hissedildiği durumlarda benlik saygısını negatif etkilediğini gösteren çalışmalar mevcuttur (Wilson ve Leopar 2015, Aoyagi ve ark. 2018). Bu yönde yapılan çalışmada, ergenlik döneminde belirlenen iki zaman diliminde aile ve akranlardan hissedilen etnik-ırksal kimlik baskısının düşük olduğunu bildiren Afrikalı Amerikalı katılımcıların ikinci fazda daha yüksek benlik saygısı bildirdiği bulunmuştur (Aoyagi ve ark. 2018). Öte yandan bir cinsiyet farklılığı bulunmamıştır. Bir etnik grubun üyesi olan ergenlik dönemindeki katılımcılarda o toplumun normlarına göre davranmasına ilişkin baskının geç ergenlik döneminde ve erken yetişkinlik döneminde benlik saygısını yordayacağına işaret edilir (Wilson ve Leopar 2015, Aoyagi ve ark. 2018). Diğer araştırmalarla paralel bulguları olmayan başka bir çalışmada ise çevrenin rolü, benlik saygısı gelişiminde bir faktör olarak görülmemiştir. Buna göre, benlik saygısının toplumsal bağdan değil, bireylerin kişisel değerlendirmelerinden çıktığı belirtilmiştir (Khanlou 2004). Öte yandan bu çalışmada da ergenlik dönemindeki kız çocukların erkek akranlarına göre daha düşük bir benlik saygısı belirttiği görülür (Khanlou 2004).

Özetle, literatürdeki sonuçlardan yola çıkarak öz-değerlendirme için temellerin belirli kültürel bağlamlarda yaşamının etkileri olarak ortaya çıktığı belirtilir. Bu bağlamda, benlik saygısının bir yordayıcısı olarak kültürel normlar önemlidir. Kişisel değer önceliklerinden ziyade sosyal normlardan etkilenen gerçek bir sosyal-psikolojik süreç olarak öz-değerlendirmenin yeniden kavramlaştırılması ihtiyacından bahsedilir (Becker ve ark. 2014). Öte yandan benlik saygısında kültürel etkilerin görülmediği araştırmalar da mevcuttur (Khanlou 2004, Schmitt ve Allik 2005). Bununla birlikte, kültürel normların ve değerlerin ergenlik dönemindeki kız çocuklarında benlik saygısında bir yordayıcı olduğunu gösteren birçok çalışma mevcuttur (Carver ve ark. 2003, Greene ve Way 2005, Constantine ve ark. 2006, Bachman ve ark. 2011, Bleidorn ve ark. 2016, Aoyagi ve ark. 2018, Li ve ark. 2019, van Egmond ve ark. 2019). Öte yandan, toplumun beklentilerine uyumun bir baskı olarak hissedildiği durumlarda benlik saygısını negatif etkilediğini gösteren bulgular önemlidir (Wilson ve Leopar 2015, Aoyagi ve ark. 2018). Bu noktada, kültürel normlara uyumun benlik saygısında bir yordayıcı olması, kültürel örüntülerden ortaya çıkmış cinsiyet rolleriyle de etkileşim içinde olduğu görülür.

Sonuç

Ergenlik dönemindeki kız çocuklarının bu gelişimsel dönemde deneyimlediği birçok değişimin benlik saygısıyla ilişkili olduğu görülmektedir (Egan ve Perry 2001, Robins ve ark. 2002, Carver ve ark. 2003, Clay ve ark. 2005, Moksnes ve ark. 2010, Bachman ve ark. 2011, Erol ve Orth 2011, Santrock 2011, Birkeland ve ark. 2012, Mäkinen ve ark. 2012, Moksnes ve Espnes 2013, Biro ve ark. 2016). Bu derleme yazısında incelenen araştırma bulguları; cinsiyet rolleri, beden imgesi, ebeveynlik stilleri ve kültürel normlara uyumun benlik saygısı üzerindeki etkilerinde birbirleriyle etkileşim içinde olduğu ve farklı kültürel bağlamlarda farklı derecede etkilerinin olduğunu göstermiştir. Bu görüşü destekleyen araştırmalarda, farklı kültürlerden gelen ergenlik

dönemindeki kız çocukların benlik saygısının, içinde yetişilen kültürün normlarına ve cinsiyet rollerine uyan alanlarıyla etkileşimde olduğu görülmüştür. Buna göre, yaşanan toplumun kültürel normlarına uyumun da benlik saygısı gelişiminde bir kaynak olabileceği belirtilmektedir (Leary 2005).

Benlik saygısının kültürel normlar ve onlara ilişkin uygulamalara bağlanarak sosyal olarak yapılandırıldığı belirtilebilir. Bununla ilişkili olarak cinsiyet rolleri, ebeveynlik stilleri ve beden imgesine yönelik algıların kültürel bağlamda değişiklik göstererek benlik saygısında farklı etkiler oluşturduğu anlaşılmaktadır. Kültürel örüntülerden çıkan cinsiyet rollerine uyumun benlik saygısında yordayıcı olduğu görülmüştür (Carver ve ark. 2003, Leary 2005, Leaper ve Friedman 2007, Wojciszke ve ark. 2011, Gebauer ve ark. 2013). Öte yandan, incelenen bu dört yordayıcının benlik saygısı üzerindeki etkilerinin o kültürdeki kadın cinsiyetine yönelik tutumlarla ilişkili olabileceği ve ergenlik dönemindeki kız çocuklarında farklı benlik saygısı seviyelerinin görüldüğü belirtilebilir.

Ergenlik dönemindeki kız çocukların benlik saygısında gerçek vücut kitle indeksinin değil, çoğunlukla yaşanan toplumun zayıflık-güzellik algılarına bağlı yaklaşımın önemli bir yordayıcı olduğuna ilişkin bulgular vardır (Quatman ve Watson 2001, Biro ve ark. 2006, Jung ve Lee 2006, Bleidorn ve ark. 2016, Choi ve Choi 2016, Aoyagi ve ark. 2018). Bu anlamda istisnalar dışında (Biro ve ark. 2006) genel olarak ergenlik dönemindeki kız çocukların benlik saygısında beden imgesi ve kültürel normların etkileşimde olarak yordayıcı bir etkileri olduğu söylenebilir. Gelecekte bu görüşü destekleyecek kültürel-güzellik idealleri ve benlik saygısına ilişkin araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Örneğin, beden imgesine yönelik toplum idealleştirmelerinin kültürel beklentilerle paralel seyrettiği durumlarda, benlik saygısı üzerinde daha güçlü etkilerinin olduğu görüldüğü araştırma bulguları mevcuttur (Quatman ve Watson 2001, Biro ve ark. 2006). Bununla birlikte, birçok kültürde beden görüntüsüne atfedilen ideallerin, ergenlik dönemindeki kız çocuklarının olumlu beden algısını ve benlik saygısını destekleyecek işlevde olmadığı görülmektedir. Ergenlik dönemindeki kız çocuklarının olumsuz beden imgesine sahip olmalarında en büyük etkenin beden imgesine yönelik kültürel baskı olduğu anlaşılmaktadır (Brumberg 1997, Kling ve ark. 1999, Egan ve Perry 2001, Carver ve ark. 2003, Wilson ve Leaper 2005, Tobin ve ark. 2010, Bleidorn ve ark. 2016, Aoyagi ve ark. 2018) Birçok farklı ülkeden yapılan araştırmalarla paralel bulguları olan Türkiye’den yapılan araştırmalarda da beden görüntüsüne yönelik memnuniyetsizliğin düşük benlik saygısı seviyesiyle ilişkili olduğu bulunmuştur (Öngen 2002, Özcan ve ark. 2007, Özmen ve ark. 2007, Oktan ve Şahin 2010, Eriş ve İkiz 2013). Ayrıca, ergenlik yıllarında diyet, anksiyete, depresyon ve düşük benlik saygısı, beslenme yetersizlikleri, konsantrasyon bozukluğu ile ilişkili olduğu belirtilir (Latha ve ark. 2006).

Benlik saygısı ve ebeveynlik stili arasındaki ilişkinin incelendiği makalelerin genel sonuçlarına bakıldığında ise birçok kültürde sıcak ve otoriter ebeveyne sahip ergenlerin daha yüksek benlik seviyesi bildirdikleri görülmüştür (Martinez ve Garcia 2007,

García ve Gracia 2009, Rodrigues ve ark. 2013, Perez-Gramaje ve ark. 2019, Queiroz ve ark. 2020). Bununla birlikte farklı kültürel bağlamlarda ebeveynlik stillerinin etkisinin farklı olduğunu gösteren çalışmalar da mevcuttur (Quatman, ve Watson 2001). Örneğin, toplulukçu kültüre sahip Arap ülkelerinde otoriter ebeveyn tutumuna sahip olmanın (Quatman ve Watson 2001), bireyci kültürlerde ise demokratik ve sıcak ebeveyn tutumunun olumlu etkileri olduğuna dair araştırma bulguları bulunmaktadır (Martinez ve Garcia 2007, García ve Gracia 2009, Rodrigues ve ark. 2013, Perez-Gramaje ve ark. 2019, Queiroz ve ark. 2020). Bununla birlikte, incelenen literatürdeki sonuçlardan birisi de yüksek aile benlik saygısına sahip ergenlerin yüksek küresel benlik saygısı skoru yapmasıdır. Bu noktada, ergenlik dönemindeki bireylerde benlik saygısı ve ebeveyn desteği arasında pozitif yönlü bir bağlantı vardır (Bean ve ark. 2003). Türkiye özelinde incelenen makalelerde de ebeveynlik stillerinin ergenlerin davranışları ve benlik saygısı üzerinde etkili olduğunu gösteren bulgular vardır (Yıldız ve Erci 2011, Dokuyan 2016, Yüksel-Şahin ve Öztoprak 2019). Öte yandan; ergenlik dönemindeki kız çocuklarının benlik saygısı ve ebeveynlik stili arasındaki ilişkinin incelenmesi için daha fazla sayıda boylamsal ve kültürlerarası çalışmaya ihtiyaç vardır.

Birçok araştırma, farklı kültürlerde benlik saygısı düzeylerindeki farklılıkların benlik saygısı gelişiminde o kültür içerisindeki değerlerin ve farklı alanların etkili olduğunu belirtmektedir. Beden imgesi ve cinsiyet rollerine ilişkin toplumsal normlara uyumun her kültürde benlik saygısını yordayabileceği, fakat hangi değerin benlik saygısını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyeceğinin kültürden kültüre değişiklik gösterdiği görülmektedir. Buna göre, benlik saygısında etkili olan 4 farklı yordayıcının birbiriyle etkileşim içinde olduğu ve kültürel bağlamlarda etki derecelerinin farklılık gösterebileceği görülmüştür.

Benlik saygısı, ergenlik döneminde psikososyal gelişim için önemli ve dinamik bir yapıdır (Birkeland ve ark. 2012). Bu bağlamda, ergenlik dönemindeki kız çocukların benlik saygısını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilecek yordayıcıların içinde bulunulan kültüre göre belirlenmesi önemlidir. Kadın cinsiyet rolleri ve stereotiplerinin kültürel normlar içinde kendine yer bulması ve beden imgesine ve aile içindeki yaşayışa etkisi söz konusudur. Özellikle genç nüfusun yüksek olduğu Türkiye’de, ergenlik dönemindeki kız çocukların psikolojik iyi oluşunun desteklemesi için benlik saygısını etkileyen kültürle etkileşimli yordayıcıların belirlenmesi önemlidir. Bu noktada, toplumsal cinsiyet rollerinin ve kültürel normlara uyum baskılarının ergenlik dönemindeki kız çocuklarının benlik saygısına ve psikolojik iyi oluşuna etkisini gösteren Türkiye’den yürütülen çalışmalara ihtiyaç vardır. Özellikle; okullarda ve medyada yürütülecek, kadın cinsiyetine ilişkin eşitsiz toplumsal uygulamalara yönelik müdahale programlarının geliştirilmesi bu hususta gereklidir. Ergenlik dönemindeki kız çocuklarının benlik saygısı gelişimini arttırmaya yönelik müdahalelerin geliştirilmesinde, benlik saygısını negatif ve pozitif yönde etkileyen kültür temelli farklılıkları gösteren yordayıcılar göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle bu doğrultuda uzun yılları kapsayan boylamsal ve kültürlere özgü çalışmaların yapılması ergenlik dönemindeki kız çocukların

benlik saygısı gelişimini etkileyen unsurların belirlenmesinde yarar sağlayacaktır.

Yazarların Katkıları: Yazarlar çalışmaya önemli bir bilimsel katkı sağladıklarını ve makalenin hazırlanmasında veya gözden geçirilmesinde yardımcı olduğunu kabul etmiştir.

Danışman Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Authors Contributions: The authors attest that they have made an important scientific contribution to the study and have assisted with the drafting or revising of the manuscript.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: No conflict of interest was declared by the authors.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Agam R, Tamir S, Golan M (2015) Gender differences in respect to self-esteem and body image as well as response to adolescents' school-based prevention programs. *Journal of Psychology & Clinical Psychiatry*, 2:1-6.
- Aoyagi K, Santos CE, Updegraff KA (2018) Longitudinal associations between gender and ethnic-racial identity felt pressure from family and peers and self-esteem among African American and Latino/a youth. *J Youth Adolesc*, 47:207-221.
- Birkeland MS, Melkevik O, Holsen I, Wold B (2012) Trajectories of global self-esteem development during adolescence. *J Adolesc*, 35:43-54.
- Bachman JG, O'Malley PM, Freedman-Doan P, Trzesniewski KH, Donnellan MB (2011) Adolescent self-esteem: Differences by race/ethnicity, gender, and age. *Self Identity*, 10:445-473.
- Baumrind D (1971) Current patterns of parental authority. *Dev Psychol*, 4:1-103.
- Bean RA, Bush KR, McKenry PC, Wilson SM (2003) The impact of parental support, behavioral control, and psychological control on the academic achievement and self-esteem of African American and European American adolescents. *J Adolesc Res*, 18:523-541.
- Becker M, Vignoles VL, Owe E, Brown R, Smith PB, Easterbrook M, et al. (2012) Culture and the distinctiveness motive: constructing identity in individualistic and collectivistic contexts. *J Pers Soc Psychol*, 102:833-855.
- Becker M, Vignoles VL, Owe E, Easterbrook MJ, Brown R, Smith PB, Bond MH, et al. (2014) Cultural bases for self-evaluation: seeing oneself positively in different cultural contexts. *Pers Soc Psychol Bull*, 40:657-675.
- Beckmann L, Bergmann MC, Fischer F, Mölle T (2021) Risk and protective factors of child-to-parent violence: A comparison between physical and verbal aggression. *J Interpers Violence*, 36:1-26.
- Biro FM, Striegel-Moore RH, Franko DL, Padgett J, Bean JA (2006) Self-esteem in adolescent females. *J Adolesc Health*, 39:501-507.
- Bleidorn W, Arslan RC, Denissen JJ, Rentfrow PJ, Gebauer JE, Potter J, et al. (2016) Age and gender differences in self-esteem-A cross-cultural window. *J Pers Soc Psychol*, 111:396-410.
- Brumberg JJ (1997) *The Body Project: An Intimate History of American Girls*, 1st ed. New York, Random House.
- Bully P, Jaureguizar J, Bernaras E, Redondo I (2019) Relationship between parental socialization, emotional symptoms, and academic performance during adolescence: the influence of parents' and teenagers' gender. *Int J Environ Res Public Health*, 16:2231.
- Cai H, Brown JD, Deng C, Oakes MA (2007) Self-esteem and culture:

- Differences in cognitive self-evaluations or affective self-regard? *Asian J Soc Psychol*, 10:162-170.
- Carlson Jones D (2004) Body image among adolescent girls and boys: A longitudinal study. *Dev Psychol*, 40:823-35.
- Carver PR, Yunger JL, Perry DG (2003) Gender and adjustment in middle childhood. *Sex Roles*, 49:95-109.
- Cenkseven F (2002) Ergenlerin cinsiyet ve cinsiyet rollerinin benlik imajına etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 27:28-35.
- Chao RK (1994) Beyond parental control and authoritarian parenting style: understanding Chinese parenting through the cultural notion of training. *Child Dev*, 65:1111-1119.
- Chao RK (2001) Extending research on the consequences of parenting style for Chinese Americans and European Americans. *Child Dev*, 72:1832-1843.
- Chapman PL, Mullis RL (2000) Racial differences in adolescent coping and self-esteem. *J Genet Psychol*, 161:152-160.
- Chavous TM, Rivas-Drake D, Smalls C, Griffin T, Cogburn C (2008) Gender matters, too: the influences of school racial discrimination and racial identity on academic engagement outcomes among African American adolescents. *Dev Psychol*, 44:637-654.
- Choi E, Choi I (2016) The associations between body dissatisfaction, body figure, self-esteem, and depressed mood in adolescents in the United States and Korea: A moderated mediation analysis. *J Adolesc*, 53:249-259.
- Clay DL, Vignoles V, Dittmar H (2005) Body image and self-esteem among adolescent girls: Testing the influence of sociocultural factors. *J Res Adolesc*, 15:451-477.
- Constantine MG, Alleyne VL, Wallace BC, Franklin-Jackson DC (2006) Africentric cultural values: Their relation to positive mental health in African American adolescent girls. *J Black Psychol*, 32:141-154.
- Corning AF (2002) Self-esteem as a moderator between perceived discrimination and psychological distress among women. *J Couns Psychol*, 49:117-126.
- DeHart T, Pelham BW, Tennen H (2006) What lies beneath: Parenting style and implicit self-esteem. *J Exp Soc Psychol*, 42:1-17.
- Dokuyan M (2016) 12. sınıf öğrencilerinde algılanan anne-baba tutumları ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2:1-21.
- Du H, Jonas E, Klackl J, Agroskin D, Hui E, Ma L (2013) Cultural influences on terror management: Independent and interdependent self-esteem as anxiety buffers. *J Exp Soc Psychol*, 49:1002-1011.
- Egan SK, Perry DG (2001) Gender identity: a multidimensional analysis with implications for psychosocial adjustment. *Dev Psychol*, 37:45-63.
- Errasti JM, Amigo Vázquez I, Villadangos M, Morís J (2018) Differences between individualist and collectivist cultures in emotional Facebook usage: relationship with empathy, self-esteem, and narcissism. *Psicothema*, 30:376-381.
- Esen E, Öztürk B, Siyez DM (2018) Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği Ergen Formu'nun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Nesne Dergisi*, 6:144-173.
- Eriş Y, İkiz F (2013) Ergenlerin benlik saygısı ve sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişki ve kişisel değişkenlerin etkileri. *Turkish Studies*, 8:179-193.
- Erol RY, Orth U (2011) Self-esteem development from age 14 to 30 years: a longitudinal study. *J Pers Soc Psychol*, 101:607-619.
- Eskin M (2003) Self-reported assertiveness in Swedish and Turkish adolescents: a cross-cultural comparison. *Scand J Psychol*, 44:7-12.
- Farruggia SP, Chen C, Greenberger E, Dmitrieva J, Macek P (2004) Adolescent self-esteem in cross-cultural perspective: Testing measurement equivalence and a mediation model. *J Cross Cult Psychol*, 35:719-733.
- García F, Gracia E (2009) Is always authoritative the optimum parenting style? Evidence from Spanish families. *Adolescence*, 44:101-131.
- Gardner RM, Friedman BN, Stark K, Jackson NA (1999) Body-size estimations in children six through fourteen: a longitudinal study. *Percept Mot Skills*, 88:541-555.
- Gebauer JE, Wagner J, Sedikides C, Neberich W (2013) Agency-communion and self-esteem relations are moderated by culture, religiosity, age, and sex: evidence for the "self-centrality breeds self-enhancement" principle. *J Pers*, 81:261-275.
- Gebauer JE, Sedikides C, Wagner J, Bleidorn W, Rentfrow PJ, Potter J, et al. (2015) Cultural norm fulfillment, interpersonal belonging, or getting ahead? A large-scale cross-cultural test of three perspectives on the function of self-esteem. *J Pers Soc Psychol*, 109:526-548.
- Gentile B, Grabe S, Dolan-Pascoe B, Twenge JM, Wells BE, Maitino A (2009) Gender differences in domain-specific self-esteem: A meta-analysis. *Rev Gen Psychol*, 13:34-45.
- Greene ML, Way N (2005) Self-esteem trajectories among ethnic minority adolescents: A growth curve analysis of the patterns and predictors of change. *J Res Adolesc*, 15:151-178.
- Guinn B, Semper T, Jorgensen L (1997) Mexican American female adolescent self-esteem: The effect of body image, exercise behavior, and body fatness. *Hisp J Behav Sci*, 19:517-526.
- Harter S (1998) The development of self-representations. In *Handbook of Child Psychology: Social, Emotional, And Personality Development*, 8th ed. (Eds. In N. Eisenberg):553-617. New York, Wiley.
- Hoffman ML, Powlishta KK, White KJ (2004) An examination of gender differences in adolescent adjustment: The effect of competence on gender role differences in symptoms of psychopathology. *Sex Roles*, 50:795-810.
- Hosokawa R, Katsura T (2018) Role of parenting style in children's behavioral problems through the transition from preschool to elementary school according to gender in Japan. *Int J Environ Res Public Health*, 16:21.
- Hughes D, Rodriguez J, Smith EP, Johnson DJ, Stevenson HC, Spicer P (2006) Parents' ethnic-racial socialization practices: a review of research and directions for future study. *Dev Psychol*, 42:747-770.
- Jahanbakhsh S, Jomehri F, Mujembari A K (2015) The comparison of women's self confidence in base of gender role. *Procedia Soc Behav Sci*, 191:2285-2290.
- Jung J, Lee SH (2006) Cross-cultural comparisons of appearance self-schema, body image, self-esteem, and dieting behavior between Korean and U.S. women. *Fam Consum Sci Res J*, 34:350-365.
- Khanlou N (2004) Influences on adolescent self-esteem in multicultural Canadian secondary schools. *Public Health Nurs*, 21:404-411.
- Kim O, Kim K (2001) Body weight, self-esteem, and depression in Korean female. *Adolescence*, 36:315-322.
- Kim O, Kim K (2003) Comparisons of body mass index, perception of body weight, body shape satisfaction, and self-esteem among Korean adolescents. *Percept Mot Skills*, 97:1339-1346.
- Kim H, Markus HR (1999) Deviance or uniqueness, harmony or conformity? A cultural analysis. *J Pers Soc Psychol*, 77:785-800.
- Kling KC, Hyde JS, Showers CJ, Buswell BN (1999) Gender differences in self-esteem: a meta-analysis. *Psychol Bull*, 125:470-500.
- Korlat S, Forst N, Schultes M, Schober MT, Spiel B, Kollmayer M (2021) Gender role identity and gender intensification: Agency and communion in adolescents' spontaneous self-descriptions. *Eur J Dev Psychol*, 1-25.
- Latha KS, Hegde S, Bhat SM, Sharma PSVN, Rai P (2006) Body image, self-esteem and depression in female adolescent college students. *Journal of Indian Association for Child and Adolescent Mental Health*, 2:78-84.
- Leaper C, Friedman CK (2007) The socialization of gender. In *Handbook of Socialization: Theory and Research*, 2nd ed. (Eds. JE Grusec, PD

- Hastings):561–587. New York, Guilford Press.
- Leary M (2005) Sociometer theory and the pursuit of the relational value: Getting to the root of self-esteem, *Eur Rev Soc Psychol*, 16:75–111.
- Li J, Liu M, Peng M, Jiang K, Chen H, Yang J (2019) Positive representation of relational self-esteem versus personal self-esteem in Chinese with interdependent self-construal. *Neuropsychologia*, 134:107195.
- Maccoby EE, Martin JA (1983) Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. In *Handbook of Child Psychology*, 6th ed. (Ed. PH Mussen):1-101. New York, Wiley.
- Martinez I, Garcia JF (2007) Impact of parenting styles on adolescents' self-esteem and internalization of values in Spain. *Span J Psychol*, 10:338-348.
- Martinez I, Garcia JF, Yubero S (2007) Parenting styles and adolescents' self-esteem in Brazil. *Psychol Rep*, 100:731–745.
- Martinez I, Garcia JF (2008) Internalization of values and self-esteem among Brazilian teenagers from authoritative, indulgent, authoritarian, and neglectful homes. *Adolescence*, 43:13-29.
- Martinez I, Murgui S, Garcia OF, Garcia F (2021) Parenting and adolescent adjustment : The mediational role of family self-esteem. *J Child Fam Stud*, 30:1184–1197.
- Mäkinen M, Puukko-Viertomies LR, Lindberg N, Siimes MA, Aalberg V (2012) Body dissatisfaction and body mass in girls and boys transitioning from early to mid-adolescence: additional role of self-esteem and eating habits. *BMC Psychiatry*, 12:35.
- Moksnes UK, Moljord IEO, Espnes GA, Byrne DG (2010) The association between stress and emotional states in adolescents: The role of gender and self-esteem. *Pers Individ Dif*, 49:430–435.
- Moksnes UK, Espnes GA (2013) Self-esteem and life satisfaction in adolescents-gender and age as potential moderators. *Qual Life Res*, 22:2921-2928.
- Oktan V, Şahin M (2010) Kız ergenlerde beden imajı ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7:543-556.
- Orth U, Robins RW, Meier LL (2009) Disentangling the effects of low self-esteem and stressful events on depression: findings from three longitudinal studies. *J Pers Soc Psychol*, 97:307-321.
- Oyserman D, Lee SW (2008) Does culture influence what and how we think? Effects of priming individualism and collectivism. *Psychol Bull*, 134:311-342.
- Özmen D, Özmen E, Ergin D, Çetinkaya AC, Sen N, Dündar PE, et al. (2007) The association of self-esteem, depression and body satisfaction with obesity among Turkish adolescents. *BMC Public Health*, 7:80.
- Öngen D (2002) Ergenlerde sorunlarla başa çıkma davranışları. *Eğitim ve Bilim*, 27:54-61.
- Özcan H, Subaşı B, Budak B, Çelik M, Gürel ŞÇ, Yıldız M (2013) Ergenlik ve genç yetişkinlik dönemindeki kadınlarda benlik saygısı, sosyal görünüş kaygısı, depresyon ve anksiyete ilişkisi. *Journal of Mood Disorders*, 3:107-113
- Perez-Gramaje AF, Garcia OF, Reyes M, Serra E, Garcia F (2020) Parenting styles and aggressive adolescents: Relationships with self-esteem and personal maladjustment. *European Journal of Psychology Applied to Legal Context*, 12:1-10.
- Perkovich A (2021) The impact of social media on teenage females self-esteem. (Master's alternative plan paper) Mankato, Minnesota State University.
- Pinquart M, Gerke DC (2019) Associations of parenting styles with self-esteem in children and adolescents: A meta-analysis. *J Child Fam Stud*, 28:2017–2035.
- Prah M (2013) Insights into Gender Equity, Equality and Power Relations in Sub-Saharan Africa, 1st ed. Uganda, Fountain Publishers.
- Presnell K, Bearman SK, Stice E (2004) Risk factors for body dissatisfaction in adolescent boys and girls: a prospective study. *Int J Eat Disord*, 36:389-401.
- Quatman T, Watson CM (2001) Gender differences in adolescent self-esteem: an exploration of domains. *J Genet Psychol*, 162:93-117.
- Queiroz P, Garcia OF, Garcia F, Zacaes JJ, Camino C (2020) Self and nature: Parental socialization, self-esteem, and environmental values in Spanish adolescents. *Int J Environ Res Public Health*, 17:3732.
- Richardson SM, Paxton SJ, Thomson JS (2009) Is Body think an efficacious body image and self-esteem program? A controlled evaluation with adolescents. *Body Image*, 6:75-82.
- Richardson SM, Paxton SJ (2010) An evaluation of a body image intervention based on risk factors for body dissatisfaction: a controlled study with adolescent girls. *Int J Eat Disord*, 43:112-122.
- Robins RW, Trzesniewski KH, Tracy JL, Gosling SD, Potter J (2002) Global self-esteem across the life span. *Psychol Aging*, 17:423-434.
- Rodrigues Y, Veiga F, Fuentes MC, García F (2013) Parenting and adolescents' self-esteem: the Portuguese context. *Revista de Psicodidáctica*, 18:395-416.
- Rosenblum GD, Lewis M (1999) The relations among body image, physical attractiveness, and body mass in adolescence. *Child Dev*, 70:50-64.
- Santrock JW (2011) *Life-span Development*, 13th ed. New York, McGraw-Hill.
- Santrock JW (2019) *Life-span Development*, 17th ed. New York, McGraw-Hill.
- Schmitt DP, Allik J (2005) Simultaneous administration of the Rosenberg Self-Esteem Scale in 53 nations: exploring the universal and culture-specific features of global self-esteem. *J Pers Soc Psychol*, 89:623-642.
- Scully M, Swords L, Nixon E (2020) Social comparisons on social media: online appearance-related activity and body dissatisfaction in adolescent girls. *Ir J Psychol Med*, 11:1-12.
- Steiger AE, Allemand M, Robins RW, Fend HA (2014) Low and decreasing self-esteem during adolescence predict adult depression two decades later. *J Pers Soc Psychol*, 106:325-338.
- Sujoldzić A, De Lucia A (2007) A cross-cultural study of adolescents--BMI, body image and psychological well-being. *Coll Antropol*, 31:123-130.
- Sumer N, Aktürk EG, Helvacı E (2010) Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye’de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13:42-59.
- Taylor ES, Peplau LA, Sears DO (2003) *Sosyal Psikoloji* (Çeviri Ed. A. Dönmez). Ankara, İmge Kitabevi Yayınları.
- Tiggemann M, Miller J (2010) The internet and adolescent girls' weight satisfaction and drive for thinness. *Sex Roles*, 63:79–90.
- Tobin DD, Menon M, Menon M, Spatta BC, Hodges EV, Perry DG (2010) The intrapsychics of gender: a model of self-socialization. *Psychol Rev*, 117:601-622.
- Twenge JM, Crocker J (2002) Race and self-esteem: meta-analyses comparing whites, blacks, Hispanics, Asians, and American Indians and comment on Gray-Little and Hafdahl (2000). *Psychol Bull*, 128:371–420
- Van Egmond MC, Omarshah T, Berges AN, Benton J, Zalira U, Morrell F (2020) The relationship between caregivers' gender equality norms and girls' need satisfaction and self-esteem under conditions of resource scarcity. *Motiv Emot*, 44:257-269.
- Wagner J, Lüdtko O, Jonkmann K, Trautwein U (2013) Cherish yourself: longitudinal patterns and conditions of self-esteem change in the transition to young adulthood. *J Pers Soc Psychol*, 104:148-163.
- Wang Y, Ollendick TH (2001) A cross-cultural and developmental analysis

of self-esteem in Chinese and Western children. *Clin Child Fam Psychol Rev*, 4:253-271.

Wilson AR, Leaper C (2016) Bridging multidimensional models of ethnic-racial and gender identity among ethnically diverse emerging adults. *J Youth Adolesc*, 45:1614-1637.

Wojciszke B, Baryla W, Parzuchowski M, Szymkow A, Abele AE (2011) Self-esteem is dominated by agentic over communal information. *Eur J Soc Psychol*, 41:617-627.

Wood W, Eagly AH (2002) A cross-cultural analysis of the behavior of women and men: implications for the origins of sex differences. *Psychol Bull*, 128:699-727.

Xie B, Liu C, Chou CP, Xia J, Spruijt-Metz D, Gong J, et al. (2003) Weight perception and psychological factors in Chinese adolescents. *J Adolesc Health*, 33:202-210.

Yıldız E, Erci B (2011) Anne baba tutumları ile adölesan saldırganlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1:6-11.

Yüksel-Şahin F, Öztoprak Ö (2019) Ergenlerin sosyal medya bağımlılığı düzeylerinin benlik saygısına göre incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi, (Suppl): 363-377.*